

VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ

X.

vedecký zborník

Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko (Eds.)

Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta

VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ

X.

vedecký zborník

Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko (Eds.)

PREŠOV 2026

Vzdelávanie a Spoločnosť X.

vedecký zborník

Editorky: doc. RNDr Renáta Bernátová, PhD.
doc. Tetyana Nestorenko, PhD.

Recenzenti: prof. Valentina Smačilo
prof. PaedDr. Jozef Liba, PhD.

Rozsah: 352 strán

Vydanie: prvé

Vydavateľ: Prešovská univerzita v Prešove vo Vydavateľstve Prešovskej univerzity, 2026
Publikácia bola vydaná elektronicky v Digitálnej knižnici UK PU:
<https://elibrary.pulib.sk/elpub/document/isbn/9788055537306>

Za odbornú a jazykovú stránku zborníka zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.
Rukopis neprišiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

© Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko, autori, 2026

© Prešovská univerzita v Prešove, 2026

ISBN 978-80-555-3730-6

EAN 9788055537306

OBSAH

ÚVOD.....	7
SEKCIA: PREDŠKOLSKÁ A ELEMENTÁRNA PEDAGOGIKA.....	8
DIGITAL RESOURCES FOR SUPPORTING THE STUDY OF THE «GRAPHICS» TOPIC IN COMPUTER SCIENCE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL Vira Andriievská, Nadiia Olefirenko.....	9
SKÚMANIE FAKTOROV AUTENTICKOSTI SLOVNÝCH ÚLOH Jakub Lipták, Dominika Kušnírová.....	14
NÁZORY UČITEĽOV MATERSKEJ ŠKOLY NA PRIPRAVENOSŤ DETÍ NA VSTUP DO ZÁKLADNEJ ŠKOLY Monika Miňová.....	21
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ Олена Шершньова.....	28
SEKCIA: STREDOŠKOLSKÁ PEDAGOGIKA.....	37
ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПОГЛЯДИ Сергій Рябець, Максим Шахмін.....	38
NUTS-UA: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ВПЛИВ НА ОСВІТНЮ СТАТИСТИКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ Марія Шараєвська, Тетяна Дерєпа.....	54
SEKCIA: VYSOKOŠKOLSKÁ PEDAGOGIKA.....	64
FROM DIGITAL CRUTCH TO INTELLECTUAL PARTNER. RECONCEPTUALIZING THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MATHEMATICS EDUCATION Marianna Goroneskul.....	65
FOCUS OF ACADEMIC RESEARCH IN THE FIELD OF HIGH SCHOOL EDUCATION: CASE OF THE WESTERN PARANÁ STATE UNIVERSITY (BRAZIL) Mariia Ilina.....	74
THERMOGRAPHIC TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS Vitaliy Kotovskyi, Lyudmyla Borkovska, Vadim Dunaievskyi, Svitlana Nazarchuk.....	81
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Олександр Баканичев.....	88

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Катерина Біницька, Зоряна Гончаренко.....	96
ДО ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ПРИКЛАДНОЇ МАТЕМАТИКИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕРУ	
Василь Горбачук, Всеволод Богаєнко.....	102
МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ЗА ОСТАННІ П'ЯТЬ РОКІВ	
Євгенія Неведомська, Олеся Тимчик.....	114
ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ DIGCOMP У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	
Катерина Петровська, Антон Сердюченко.....	124
ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Тамара Поясок, Олена Беспарточна, Патрик Хмеляж.....	137
РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ	
Валерія Стеценко, Юлія Бандура.....	148
ЦИФРОВЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ УНІВЕРСИТЕТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
Ганна Товканець, Оксана Товканець	154
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ВИКЛАДАЧА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ	
Вікторія Токмань.....	162
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
Світлана Шехавцова.....	170
SEKCIA: ŠPECIÁLNA PEDAGOGIKA.....	177
ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА – ЗАКРІПЛЕНІ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	
Валентина Єгорова.....	178
SEKCIA: EKONOMIKA A VZDELÁVANIE.....	184
IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON THE CONCEPT OF DIGITAL MARKETING	
Olena Chukurna, Serhii Bazyka, Kyrylo Nesterenko, Ihor Martsinenko.....	185
ГОТОВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	
Отабег Азізов.....	194

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ Юрій Мороз, Іванна Мороз.....	202
SEKCIA: MANAŽMENT VZDELÁVANIA.....	207
INTERNET ADVERTISING AS A MODERN MARKETING TOOL Yevgen Kholostenko.....	208
MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL POTENTIAL OF MEMORIAL TOURISM IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S HUMANITARIAN POLICY: FROM COMMEMORATION TO JUSTICE TOURISM Oleksandr Kovalenko.....	219
ORGANIZÁCIA VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV NA UNIVERZITÁCH NA SLOVENSKU: MANAŽÉRSKY ASPEKT Natália Muranová, Michal Gadalin.....	228
DEVELOPING MANAGEMENT COMPETENCES IN VOCATIONAL TRAINING BASED ON A THREE-LEVEL SMART EDUCATIONAL TECHNOLOGY Svitlana Zaika, Oleksandr Hridin.....	233
ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЦИФРОВИЙ ФУНДАМЕНТ АНТИКРИХКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ Марина Ажажа, Валентина Воронкова, Тетяна Несторенко, Яна Пеліова.....	247
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ HR-ІНЖИНІРИНГУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ НА ОСНОВІ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ Олександр Горбатюк, Леся Волянська-Савчук, Єва Богданова, Тетяна Глушко.....	257
ФІНАНСОВА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ПРИ ПРИЙНЯТТІ АНАЛІТИЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ПОБУДОВІ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ Олександра Мандич.....	266
ОСВІТА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ Олександр Скляренко.....	273
SEKCIA: KOMUNIKAČNÁ A LITERÁRNA VÝCHOVA.....	280
TEXT EDITING AS A COMPONENT OF FORMING SPEECH COMPETENCE OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL Iulia Lebed, Nadiia Skrypnyk.....	281
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОФОРМЛЕННЯ БАГАТОСТОРІНКОВИХ ДОКУМЕНТІВ У MICROSOFT WORD Надія Карпенко, Володимир Герасимов.....	286

КУЛЬТУРНЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ШУКАЧІВ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В НІМЕЧЧИНІ	
Катерина Петровська, Олена Григор'єва.....	300
ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ РІВНЕНЩИНИ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ	
Віта Рожанська, Наталія Дядюх-Богатько.....	308
СЕКЦІА: PSYCHOLÓGIA A PEDAGOGIKA.....	324
ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У СПРИЙНЯТТІ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ	
Володимир Назаревич.....	325
МІЖОСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ У КОЛЕКТИВАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ	
Павло Теслюк.....	333
РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	
Світлана Тітаренко.....	338

ÚVOD

Medzinárodný vedecký zborník s názvom Vzdelávanie a spoločnosť predstavuje výsledok úspešnej akademickej kooperácie medzi Prešovskou univerzitou v Prešove, Pedagogickou fakultou (Slovensko), Štátnou pedagogickou univerzitou v Berdiansku (Ukrajina) a Sliezkou akadémiou (Poľsko). Publikácia reflektuje najaktuálnejšie výzvy súčasnosti, akými sú rapidná digitálna transformácia, reformy vzdelávacích systémov v ére globalizácie či dopady ozbrojených konfliktov na edukačný proces. Autori sa v nej hlbšie zamýšľajú nad meniacimi sa prístupmi k vyučovaniu a analyzujú príležitosti, ktoré moderná doba prináša nielen pedagogike, ale aj spoločnosti ako celku. Obsahovú štruktúru zborníka tvorí tridsaťosem vedeckých a odborných príspevkov rozdelených do deviatich tematických celkov, ktoré pokrývajú širokú škálu disciplín od predškolskej, stredoškolskej a vysokoškolskej pedagogiky cez špeciálnu pedagogiku, manažment a ekonomiku vzdelávania až po psychológiu, umenie a literárnu výchovu. Celá publikácia má výrazný medzinárodný charakter, čo potvrdzuje aj trojjazyčné spracovanie štúdií v slovenskom, ukrajinskom a anglickom jazyku.

Розділи збірника присвячені інноваційним методикам навчання, зокрема віртуальним експериментам з фізики та тренінговим технологіям у закладах вищої освіти. Ключовий акцент зроблено на розвитку цифрової компетентності молоді як запоруки успішної самореалізації в сучасному світі. Значна частина робіт фокусується на психологічному супроводі та інклюзії, особливо щодо адаптації дітей-переселенців і навчання в умовах воєнного стану, що потребує гнучких освітніх підходів. Економіко-управлінський блок охоплює питання впливу освітніх інвестицій на зростання економіки, впровадження електронного документообігу та кадрове забезпечення агросектору під час війни. Okремо висвітлено роль теології в академічній системі та значення мистецтва у формуванні естетичних цінностей підлітків. Матеріали видання можуть бути використані, серед іншого, для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері формальної та неформальної освіти.

Editorky

SEKCIA: PREDŠKOLSKÁ A ELEMENTÁRNA PEDAGOGIKA

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN

Олена Шершньова

Olena Shershnova

Анотація

У статті досліджено проблему розвитку емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку як важливого чинника їхнього гармонійного особистісного становлення. Проаналізовано сутність поняття «емоційний інтелект», його структуру та функціональні компоненти. Охарактеризовано психологічні особливості молодших школярів, що впливають на формування емоційної сфери. Визначено ефективні методи та педагогічні підходи до розвитку емоційного інтелекту в умовах освітнього процесу, зокрема ігрові технології, комунікативні вправи та емоційно-ціннісне навчання. Обґрунтовано роль учителя та сім'ї у формуванні здатності дітей до усвідомлення власних емоцій, розвитку емпатії та навичок саморегуляції. Представлено практичні рекомендації щодо впровадження елементів емоційного розвитку в освітню практику початкової школи.

Annotation

The article examines the problem of the development of emotional intelligence in primary school children as an important factor in their harmonious personal development. The essence of the concept of "emotional intelligence", its structure and functional components are analyzed. The psychological characteristics of younger schoolchildren that affect the formation of the emotional sphere are characterized. Effective methods and pedagogical approaches to the development of emotional intelligence in the educational process are identified, in particular, game technologies, communicative exercises and emotional-values training. The role of the teacher and family in the formation of children's ability to be aware of their own emotions, the development of empathy and self-regulation skills is substantiated. Practical recommendations are presented for the introduction of elements of emotional development into the educational practice of primary school.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодший шкільний вік, емпатія, саморегуляція, емоційна компетентність, педагогічні методи.

Key words: emotional intelligence, primary school age, empathy, self-regulation, emotional competence, pedagogical methods.

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку освіти, які передбачають формування не лише когнітивних, а й соціально-емоційних компетентностей

учнів. У контексті реформування української школи особливої уваги набуває розвиток емоційного інтелекту як важливої складової особистісного становлення дитини.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування емоційної сфери, оскільки саме в цей час активно розвиваються навички саморегуляції, емпатії та міжособистісної взаємодії. Водночас недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту може призводити до труднощів у навчанні, спілкуванні та соціальній адаптації дітей.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту в умовах початкової школи потребує подальшого вивчення, зокрема щодо впровадження ефективних педагогічних методів і технологій. Це зумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації освітнього процесу, спрямованих на розвиток емоційної компетентності молодших школярів.

Проблема емоційного інтелекту є предметом ґрунтовного дослідження у психології та педагогіці як у зарубіжній, так і в українській науковій традиції. У науковій літературі емоційний інтелект розглядається як здатність особистості усвідомлювати власні емоції, керувати ними, розуміти емоційні стани інших людей та будувати ефективну міжособистісну взаємодію.

Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту були закладені у працях Пітера Саловея та Джона Майєра, які визначили його як систему когнітивно-емоційних здібностей. Подальшого розвитку ця концепція набула у дослідженнях Деніела Гоулмана, де емоційний інтелект розглядається як важливий чинник життєвого успіху та соціальної адаптації. Значний внесок у розроблення структурної моделі емоційного інтелекту зробив Рувена Бар-Она, який виокремив внутрішньоособистісні та міжособистісні компоненти емоційної компетентності.

В українській науці питання розвитку емоційної сфери особистості висвітлено у працях Сергія Максименка, Миколи Савчина, Григорія Костюка, які досліджують закономірності психічного розвитку дитини, зокрема формування емоційної сфери у процесі навчання та виховання.

Науковці підкреслюють, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку емоційного інтелекту, оскільки саме в цей час активно формуються навички саморегуляції, емпатії та соціальної взаємодії, закладаються основи емоційної культури особистості.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні, орієнтований на компетентнісну модель навчання, актуалізує необхідність розвитку соціально-емоційних навичок учнів поряд із когнітивними. У цьому контексті особливого значення набуває проблема розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку.

Водночас, незважаючи на значну кількість теоретичних напрацювань, питання практичного впровадження ефективних методів розвитку емоційного інтелекту в освітній процес початкової школи залишається недостатньо розробленим, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

1. Педагогічні засоби розвитку емоційного інтелекту молодших школярів

Здатність розпізнавати, усвідомлювати й адекватно виражати емоції є необхідною умовою гармонійного розвитку дитини та її успішної адаптації до соціального середовища. Сформованість емоційних навичок сприяє встановленню ефективних міжособистісних контактів, підвищує здатність до конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій та позитивно впливає на рівень навчальної мотивації молодших школярів. У цьому контексті розвиток емоційного інтелекту виступає одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти.

Особливого значення набуває впровадження педагогічно доцільних методів і технологій, спрямованих на розвиток емоційної сфери дітей. Серед них важливе місце посідають

використання «емоційного словника» та казкотерапії, які забезпечують комплексний вплив на формування емоційної компетентності особистості [8].

«Емоційний словник» є ефективним інструментом розвитку емоційної обізнаності, оскільки сприяє розширенню уявлень дітей про різноманітність емоційних станів, формує здатність до їх розпізнавання та вербалізації. Завдяки систематичному використанню цього методу учні навчаються точніше визначати власні почуття, описувати їх і розуміти емоції інших людей, що є важливою передумовою розвитку емпатії та комунікативної компетентності.

Казкотерапія, у свою чергу, виступає дієвим засобом опосередкованого пізнання внутрішнього світу дитини. Через аналіз поведінки казкових персонажів, моделювання життєвих ситуацій та емоційне переживання сюжетів у дітей розвиваються уява, здатність до співпереживання, навички емоційної саморегуляції. Важливою перевагою казкотерапії є її ненав'язливий характер, що дозволяє дитині самостійно знаходити шляхи розв'язання проблем і формувати власний досвід емоційного реагування.

Поєднання зазначених методів у навчально-виховному процесі забезпечує цілісний розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. Використання «емоційного словника» сприяє усвідомленню та вербалізації емоцій, тоді як казкотерапія поглиблює емоційний досвід, формує здатність до рефлексії та розуміння складних життєвих ситуацій. Такий комплексний підхід дозволяє створити умови для формування емоційно зрілої особистості, здатної до ефективної взаємодії з оточенням.

Застосування педагогічно доцільних методів, зокрема «емоційного словника» та казкотерапії, є важливим чинником розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку та сприяє їхній успішній соціалізації й особистісному зростанню.

1.1. Роль учителя початкової школи у розвитку емоційного інтелекту учня. Учитель початкової школи виконує не лише навчальну, а й важливу виховну функцію, спрямовану на формування цілісної, соціально зрілої особистості, здатної до самопізнання, саморегуляції та конструктивної взаємодії з оточенням. У сучасних умовах освітнього процесу педагог виступає не тільки транслятором знань, а й організатором емоційно безпечного середовища, у якому дитина має можливість розвивати власну емоційну сферу. Ефективність розвитку емоційного інтелекту молодших школярів значною мірою залежить від цілісності змістового й діяльнісного компонентів освіти, системності педагогічного впливу, а також рівня емоційної компетентності самого вчителя, його здатності до емпатії, підтримки та педагогічної рефлексії.

Учитель відіграє провідну роль у розвитку емоційного інтелекту дітей, оскільки саме в цьому віковому періоді відбувається інтенсивне формування емоційної сфери та закладаються основи емоційної культури особистості. Сучасний педагог виступає не лише носієм знань, а й організатором емоційно безпечного освітнього середовища, у якому дитина має можливість вільно виражати власні почуття, усвідомлювати їх і навчатися керувати ними.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту значною мірою залежить від рівня емоційної компетентності самого вчителя, його здатності до емпатії, педагогічної рефлексії та емоційної саморегуляції [3]. Учитель, який демонструє емоційну врівноваженість, толерантність і відкритість у спілкуванні, виступає для учнів зразком конструктивної поведінки та ефективною міжособистісної взаємодії. Саме через наслідування діти засвоюють моделі емоційного реагування, способи розв'язання конфліктів і навички соціальної взаємодії.

Важливим аспектом професійної діяльності вчителя є створення сприятливого психологічного клімату в класі. Педагог має забезпечувати атмосферу довіри, підтримки та взаємоповаги, що сприяє зниженню тривожності, підвищенню впевненості дітей у власних силах і формуванню позитивної самооцінки. У таких умовах учні легше адаптуються до

освітнього середовища, активніше взаємодіють з однолітками та демонструють вищий рівень навчальної мотивації.

Значну роль у розвитку емоційного інтелекту відіграє організація навчально-виховного процесу, що передбачає систематичне включення вправ і завдань, спрямованих на розвиток емоційної обізнаності, емпатії та саморегуляції. Учитель може використовувати інтерактивні методи навчання, ігрові технології, елементи казкотерапії, арттерапії, обговорення життєвих ситуацій, що сприяють формуванню в дітей уміння розпізнавати емоції, аналізувати поведінку та приймати відповідальні рішення.

Окрему увагу слід приділяти розвитку навичок вербалізації емоцій, оскільки здатність називати й описувати власні почуття є важливою передумовою їх усвідомлення та регуляції. У цьому контексті доцільним є використання «емоційного словника», що допомагає розширити емоційний досвід дітей і сприяє кращому розумінню емоцій інших людей.

Важливим напрямом діяльності вчителя є також співпраця з батьками, яка забезпечує узгодженість виховних впливів та сприяє формуванню єдиного підходу до розвитку емоційної сфери дитини. Проведення консультацій, тренінгів, батьківських зборів із питань розвитку емоційного інтелекту дозволяє підвищити педагогічну культуру батьків і залучити їх до активної участі у виховному процесі.

Необхідно враховувати, що розвиток емоційного інтелекту є тривалим і системним процесом, який потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки. Учитель має не лише створювати умови для емоційного розвитку, а й здійснювати постійне спостереження за емоційним станом учнів, надавати своєчасну допомогу та коригувати освітній процес відповідно до індивідуальних потреб дітей.

Учитель початкової школи є ключовою фігурою у процесі розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Його професійна компетентність, особистісні якості та педагогічна майстерність визначають ефективність формування емоційної культури учнів, що є важливою умовою їх успішної соціалізації та гармонійного розвитку.

1.2. Казкотерапія ефективний педагогічний інструмент розвитку емоційного інтелекту. Казкотерапія посідає важливе місце серед сучасних педагогічних технологій розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку, оскільки забезпечує інтеграцію емоційної, когнітивної та поведінкової сфер особистості. Вона виступає ефективним засобом формування емоційної обізнаності, розвитку емпатії, навичок саморегуляції та соціальної взаємодії. Через образно-символічну форму казка сприяє глибшому усвідомленню дитиною власних переживань, розширенню емоційного досвіду та гармонізації внутрішнього світу [1].

У контексті розвитку емоційного інтелекту казкотерапія дозволяє дитині безпечно проживати різні емоційні стани, моделювати складні життєві ситуації та знаходити конструктивні способи їх розв'язання. На відміну від прямих повчальних методів, вона не нав'язує готових рішень, а стимулює самостійний пошук відповідей, формуючи здатність до рефлексії, аналізу власних почуттів і поведінки. Це особливо важливо в молодшому шкільному віці, коли відбувається активне становлення емоційної сфери та закладаються основи емоційної культури.

Сутність казкотерапії полягає у створенні педагогічно доцільних казкових ситуацій, у яких дитина ідентифікує себе з персонажами, переживає їхні емоції та аналізує наслідки вчинків. Така діяльність сприяє розвитку здатності розпізнавати емоції, усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між почуттями і поведінкою, а також формує навички прийняття рішень. Важливо, що зміст казки має відповідати віковим особливостям дітей, їхньому життєвому досвіду та актуальним емоційним потребам.

Ефективність використання казкотерапії значною мірою залежить від організації післяказкової роботи. Обговорення змісту, аналіз поведінки персонажів, встановлення паралелей із реальним життям сприяють розвитку критичного мислення, емпатії та здатності до емоційної саморегуляції. Доцільним є також використання творчих видів діяльності,

таких як інсценізація казок, малювання, створення ляльок, рольові ігри, пісочна терапія, які дозволяють дітям виразити власні емоції та переживання у символічній формі [8].

Казкотерапія відкриває широкі можливості для варіативного моделювання поведінки, що дає змогу дитині розглядати одну й ту саму ситуацію з різних позицій, оцінювати можливі наслідки вчинків та обирати найбільш конструктивні стратегії взаємодії. Такий підхід сприяє формуванню гнучкості мислення, розвитку емоційної стійкості та здатності до адаптації в різних соціальних умовах.

У процесі застосування казкотерапії вирішуються важливі завдання розвитку емоційного інтелекту, зокрема:

- подолання страхів і зниження рівня тривожності;
- корекція агресивної поведінки та формування навичок конструктивного спілкування;
- розвиток емоційної саморегуляції та стресостійкості;
- спрямування енергії гіперактивних дітей у продуктивну діяльність;
- підтримка дитини в ситуаціях емоційних втрат або сімейних змін;
- формування позитивної самооцінки та впевненості у власних силах.

Особливу роль у казкотерапії відіграє метафора як засіб передавання емоційно значущої інформації. Через символічні образи дитина засвоює уявлення про моральні цінності, соціальні норми, міжособистісні стосунки, вчиться розуміти складність життєвих ситуацій і знаходити способи їх подолання. Метафоричний зміст казки сприяє формуванню внутрішньої мотивації, розвитку уяви та здатності до емоційного співпереживання.

1.3. Використання «емоційного словника» під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Застосування педагогічно доцільних методів, зокрема «емоційного словника», є важливим чинником розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку та сприяє їхній успішній соціалізації й особистісному зростанню. У сучасному освітньому процесі цей метод розглядається як ефективний інструмент формування емоційної обізнаності, що забезпечує усвідомлення, розпізнавання та вербалізацію емоційних станів. «Емоційний словник» передбачає систематичне ознайомлення дітей із різноманітними емоціями, їх назвами, проявами та відтінками [5]. Його використання сприяє розширенню емоційного досвіду учнів, формуванню здатності точно визначати власні почуття та розуміти емоційні стани інших людей. Це, у свою чергу, є основою розвитку емпатії, комунікативної компетентності та навичок конструктивної взаємодії.

Важливою перевагою даного методу є можливість інтеграції в різні види навчальної діяльності. «Емоційний словник» може використовуватися під час читання художніх творів, обговорення життєвих ситуацій, виконання творчих завдань, а також у процесі ігрової та комунікативної діяльності. Такий підхід забезпечує практичне засвоєння емоційних знань і їх застосування в реальних ситуаціях спілкування.

Ефективність використання «емоційного словника» підвищується за умови поєднання з іншими педагогічними методами, зокрема ігровими технологіями, елементами арттерапії та казкотерапії. Це дозволяє не лише поглибити розуміння емоцій, а й сформувати навички їх регуляції, сприяє розвитку рефлексії та позитивного ставлення до власного емоційного досвіду.

Систематичне використання «емоційного словника» в освітньому процесі є ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, що забезпечує формування емоційної культури, підвищує рівень соціальної адаптації та сприяє гармонійному особистісному розвитку дитини.

Для ефективного формування емоційної обізнаності доцільно використовувати практичні вправи, які допомагають дітям усвідомлювати, називати та аналізувати емоції:

- «*Назви емоцію*» Учитель демонструє картки з зображенням облич дітей або персонажів у різних емоційних станах. Учні визначають емоцію (радість, сум, здивування, страх, злість) та пояснюють, за якими ознаками вони її розпізнали.

- «*Мій емоційний день*» Учням пропонується пригадати свій день і обрати емоції, які вони переживали. Діти можуть намалювати ці емоції або позначити їх у «емоційному щоденнику», після чого коротко поділитися своїми відчуттями.

- «*Добери слово*» Учитель називає ситуацію (наприклад, «ти отримав подарунок», «ти посварився з другом»), а учні добирають відповідні слова з «емоційного словника», що описують можливі почуття.

- «*Емоційне коло*» Діти стають у коло, і кожен по черзі називає емоцію та коротко описує ситуацію, коли її відчував. Це сприяє розвитку емпатії та навичок вербалізації емоцій.

2. Психолого-педагогічні засади розвитку емоційного інтелекту

Розвиток емоційного інтелекту є важливою складовою сучасної освітньої парадигми, що ґрунтується на компетентнісному підході та передбачає тісну взаємодію закладу освіти з родиною. Саме узгодженість виховних впливів школи та сім'ї забезпечує ефективність формування емоційної культури дитини, створюючи єдиний виховний простір, у якому закладаються основи гармонійного особистісного розвитку. Актуальність цього процесу значно зростає в умовах підвищеного психоемоційного навантаження, з яким стикаються сучасні діти, що зумовлює необхідність цілеспрямованого формування в них навичок емоційної саморегуляції, стресостійкості та адекватного реагування на складні життєві ситуації [9].

Емоційний інтелект у науковому дискурсі розглядається як інтегративна характеристика особистості, що охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів: емоційну обізнаність (усвідомлення власних і чужих емоцій), здатність до саморегуляції (контроль і корекція емоційних станів), емпатію (розуміння та співпереживання іншим), внутрішню мотивацію та розвинені соціальні навички. Ці компоненти становлять основу емоційної компетентності особистості та забезпечують ефективну міжособистісну взаємодію [6].

Найбільш інтенсивне формування емоційного інтелекту відбувається у молодшому шкільному віці, який є сенситивним періодом для розвитку емоційної сфери. У цей час закладаються основи емоційної культури, формується здатність до усвідомлення власних почуттів, їх вербалізації та регуляції. Важливою умовою цього процесу є створення емоційно безпечного освітнього середовища, яке сприяє відкритому вираженню емоцій та розвитку довірливих взаємин між учнями і педагогом.

У зазначений віковий період спостерігається підвищена емоційна чутливість дітей, що проявляється у здатності до глибшого переживання та диференціації емоційних станів. Активний розвиток сенсорної сфери сприяє розширенню пізнавальних можливостей, формуванню естетичних почуттів та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Водночас удосконалюються навички самоконтролю, зростає здатність до співпереживання, формується вміння будувати конструктивні взаємини з однолітками та дорослими, що є важливою передумовою успішної соціалізації.

Значну роль у розвитку емоційного інтелекту відіграє залучення дітей до різних видів творчої діяльності (образотворчої, музичної, театралізованої), які сприяють розвитку емоційної виразності, уяви та здатності до рефлексії. Через творчість дитина отримує можливість безпечно виражати власні почуття, осмислювати внутрішні переживання та формувати позитивний емоційний досвід.

Отже, розвиток емоційного інтелекту у молодшому шкільному віці є безперервним, системним і цілеспрямованим процесом, який забезпечує формування ключових особистісних якостей, необхідних для успішної соціалізації, ефективної навчальної діяльності та подальшої життєвої самореалізації. Врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також забезпечення єдності педагогічних впливів школи й сім'ї є важливими умовами досягнення високої результативності цього процесу.

2.1. Методи та педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Важливою умовою розвитку емоційного інтелекту є цілеспрямована організація освітнього процесу, що враховує вікові та індивідуально-психологічні особливості молодших школярів. Ефективність цього процесу забезпечується комплексним використанням педагогічних методів і технологій, спрямованих на розвиток емоційної сфери, формування здатності до саморегуляції та налагодження конструктивної міжособистісної взаємодії. Такий підхід передбачає інтеграцію емоційного компоненту в усі види навчальної діяльності, що сприяє гармонійному розвитку особистості дитини [1].

Формування емоційного інтелекту доцільно розпочинати з ознайомлення дітей з базовими емоціями (радість, сум, страх, гнів) із подальшим переходом до усвідомлення їхніх відтінків і складніших емоційних станів. Такий підхід сприяє поступовому розширенню емоційного досвіду дитини та розвитку здатності до диференціації власних і чужих переживань.

З цією метою в освітньому процесі доцільно застосовувати різноманітні методи й форми роботи, зокрема:

- читання художніх творів із подальшим аналізом емоційного стану персонажів;
- використання театралізованої діяльності (інсценізації, рольові ігри);
- проведення ігрових вправ, спрямованих на розпізнавання емоцій (наприклад, «Вгадай настрій»);
- аналіз життєвих ситуацій, близьких до досвіду дітей;
- використання візуальних матеріалів (фотографій, ілюстрацій) для ідентифікації емоцій;
- виконання творчих завдань, зокрема малювання власного емоційного стану та його обговорення;
- розвиток естетичного сприйняття навколишнього світу.

Важливо підкреслити, що повноцінне пізнання дійсності можливе лише за умови поєднання інтелектуального та емоційного компонентів. Емоції виконують важливу пізнавальну та мотиваційну функцію, оскільки:

- емоційно значущі ситуації стимулюють самовираження дитини;
- емоційний досвід створює основу для засвоєння нових знань;
- емоційно забарвлена інформація краще запам'ятовується та підвищує навчальну мотивацію;
- залучення емоційної сфери сприяє формуванню ціннісного ставлення до знань, навколишнього світу та інших людей.

У цьому контексті особлива роль належить учителю та шкільному психологу, які мають створювати емоційно сприятливе середовище, підтримувати позитивний психологічний клімат і сприяти розвитку емоційної культури учнів. Важливим є також формування в дітей позитивного світосприйняття, уміння бачити конструктивні аспекти життєвих ситуацій, що сприяє розвитку оптимізму та психологічної стійкості.

Необхідно враховувати, що діти молодшого шкільного віку ще недостатньо усвідомлюють власні емоційні переживання та не завжди здатні визначити причини їх виникнення. Саме тому педагогічна підтримка у процесі розвитку емоційного інтелекту має бути системною, послідовною та спрямованою на формування навичок усвідомлення, вербалізації та регуляції емоційних станів. Ефективний розвиток емоційного інтелекту молодших школярів можливий за умови цілеспрямованого педагогічного впливу, використання різноманітних методів навчання та створення емоційно насиченого освітнього середовища, що сприяє гармонійному розвитку особистості дитини.

Висновки

Розвиток емоційного інтелекту є одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти, оскільки він забезпечує гармонійний особистісний розвиток дитини, формування соціальної

компетентності та підвищення ефективності навчальної діяльності. Реалізація цього процесу потребує комплексного підходу, що включає інтеграцію різноманітних педагогічних технологій, створення сприятливого емоційно-психологічного середовища та налагодження тісної взаємодії між закладом освіти і сім'єю.

Важливе місце у практиці початкової школи займає впровадження педагогічно доцільних методів формування емоційного інтелекту. Серед них особливо ефективними є використання «емоційного словника», казкотерапії, інтерактивних вправ та творчих завдань. Ці методи сприяють розвитку здатності дітей до усвідомлення, розпізнавання та вербалізації емоцій, формуванню емпатії, а також удосконаленню навичок емоційної саморегуляції. Їх систематичне застосування дозволяє підвищити результативність освітнього процесу та забезпечити становлення емоційно зрілої особистості.

Молодший шкільний вік визначається як сенситивний період для розвитку емоційного інтелекту, коли найбільш активно формуються його ключові компоненти: емоційна обізнаність, здатність до самоконтролю, емпатія та соціальні навички. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від педагогічної майстерності вчителя, його вміння організувати навчально-виховне середовище та враховувати індивідуальні особливості дітей.

Розвиток емоційної сфери молодших школярів відбувається переважно у процесі міжособистісної взаємодії та різних видів діяльності, зокрема ігрової й творчої. Це сприяє формуванню комунікативних умінь, адекватної самооцінки, навичок самовираження та конструктивної поведінки у соціальних ситуаціях.

На основі аналізу наукових підходів можна стверджувати, що сформованість емоційного інтелекту позитивно впливає на психологічне благополуччя, рівень соціальної адаптації та навчальну мотивацію учнів. Діти з розвиненими емоційними компетентностями краще розуміють власні та чужі емоції, ефективніше взаємодіють у колективі, виявляють більшу емпатійність, здатні конструктивно вирішувати конфлікти та демонструють стійку мотивацію до навчання.

Отже, розвиток емоційного інтелекту є важливою умовою всебічного становлення особистості молодшого школяра, що визначає його успішну соціалізацію, навчальні досягнення та психологічне благополуччя.

Література

1. Андрєєва, І. Н. (2007). Передумови розвитку емоційного інтелекту. *Питання психології*. 2007. № 5. С. 57-65.
2. Березюк, Г. (2002). Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. *Психологічні студії Львівського університету*. 2002. С. 20-23.
3. БЕХ, І. Д. (2003). *Виховання особистості: особистісно орієнтований підхід*. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
4. ДУБРОВІНА, І. В. (2019). Психологія розвитку емоційної сфери молодшого школяра. *Психологічна наука і освіта*. 2019. № 3. С. 45-52.
5. КАРПЕНКО, О. П. (2020). Формування емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічні науки*. 2020. Вип. 75. С. 112-118.
6. МАКСЬОМ, К. В. (2018). Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. VI. Вип. 14. С. 348-355. <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i14/42.pdf>.
7. МОГИЛЯСТА, С. М. (2018). Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. VI. Вип. 14. С. 362-369. <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i14/44.pdf>.
8. ПЕТРЕНКО, О. В. (2021). Казкотерапія як засіб розвитку емоційної сфери молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету*. 2021. № 2. С. 89-94.

9. САВЧЕНКО, О. Я. (2017). Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2017. 504 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi59/0043850.pdf>.
10. ШПАК, М. (2011). Емоційний інтелект у контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості, 1, 282-288. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ро_2011_1_36.

Information about the authors:

Olena Shershnova – Assistant Professor, Department of Primary and Special Education, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhia, Ukraine.